

Міркуючи про наслідки московського повстання, автор договориється навіть до таких думок:

Дубасов не мав війська. Якби воно у нього було, може не дійшло - б (!?) до такого звірства та одичлості.

... не сила правительства поборолася російську революцію, а жорстокість і варварство.

Дійсна сила великодушна й розумна... і т. д., і т. д. (стор. 148).

Авторові здається, що Петербург „зрадив“, не підтримавши московського збройного повстання, а тим часом і згадки немає в його про те, що діялося в Петербурзі в грудні. Це через те, що автор нічого не бачив, окрім управління залізниць, і навіть Петербург уявляє собі не робітничим центром, а виключно „чиновним“ осередком, так само, як Москву — осередком церков, монастирів і „чорної сотні“ (стор. 145).

З вражіння від московського повстання, якого автор був свідком, йому здається, що під час утихомирення гинули переважно „невинні“ (тоб - то — не дружинники). А проте це ніяк не відповідає історичній дійсності: таку думку ширила у свій час якраз ліберальна преса, бо цим хотіла підкреслити з свого конституційного погляду „помилки“ уряду.

І знову — таких місць у спогадах дуже багато: коли автор підходить до власних оцінок, ті оцінки не мають ніякої позитивної вартості.

Але в спогадах і вони цінні, знову таки, як громадсько-психологічний документ.

“
*
”

Взагалі у великій частині своїй спогади подають гарно, живо й подекуди художньо викладені зовнішні вражіння сучасника з жовтневих подій у Харкові і грудневого повстання в Москві;

вони поповнюють деякими цікавими фактами відомості про люботинський з'їзд залізничників;

дають цікаві, подекуди дуже влучні характеристики низки випадкових, винесених хвилию діячів того часу (інж. Кирста та інш.);

подають цікавий добір повідомлень тогочасної легальної преси про революційні події в Харкові й Москві.

Вони дають вірні художні риси відношення селянства до революції, як воно виявлялося в Люботині під час з'їзду.

І з другого боку — самим оточенням, серед якого працював автор і участь якого в революції спогади охоплюють, а також методами авторського підходу, твір являє собою, як ми й завважали спочатку, цікавий і яскравий своєю щирістю сировий соціально-психологічний документ.

Він об'єктивно ілюструє злиденність тієї ролі в революції, яку відіграла одірвана від робітничої маси, більш менш забезпечена матеріально службова інтелігенція, і стає за наочний доказ того, оскільки буафорійною й безпідставною є та ролія, що її надають цим колам ідеологи дрібної буржуазії.

Навіть цей бік спогадів — документ обивательського хвостизму і обивательського імпресіонізму, — має своє значіння, як матеріал для обліку сил і можливостей буржуазної контр-революції й пролетарської революції.

Мик. Новицький

А. Лященко. Летописные сказания о смерти Олега Вещего. Відбитка із т. XXIX „Известий отделения русского языка и словесности Российской Академии Наук“, стор. 254 — 288, Ленінград, 1925 р.

Праця А. Лященко дає цікавий матеріал з питання про взаємовідносини і взаємні впливи нашого старовинного літопису й ісландських саг. Автор підкреслює вплив саги про Орвар-Одда на наше літописне оповідання про Олега й особливо на подробиці його смерті. Доти, доки автор стоїть на чисто літературному ґрунті, з ним можна погодитись, але автор далі робить спробу історичних висновків із цього: так він гадає, що Олег і Одд — одна історична особа і що наш Олег родився в Норвегії і там і помер. Сучасний стан історичних знань не дозволяє згодитись з такими необґрунтованими висновками автора, — між иншим він зовсім ігнорує

відоме нове джерело про Олега, яке відкрив др. Шехтер, а також ті звязки Руси з Хаарією й Сходом, яких ніяк не можна обминути, при з'ясуванні напівлегендарної постати Олега, яко історичного діяча. Очевидно, на збудування нашої літописної фігури Олега мали вплив головним чином два історичних явища: з одного боку ісландські саги, а з другого — далекі літописцеві, але дійсні події взаємовідносин тодішніх князів Руси зі Сходом, — і останнє для історика мусять переважувати, коли він візьметься говорити про дійсне історичне оточення й обставини життя такого князя, яким був Олег. Не слід мішати тут двох моментів — історії літературних впливів на нашого літописця кінця XI — початку XII в. й спроби встановити дійсний історичний факт, — для чого не досить лише з'ясувати історію походження літописного тексту про цей факт. В цьому основна помилка А. Ляценка.

Волод. Пархоменко

Инж. Г. Берштейн: *Керамика*. Методкомом Наркомпроса допущено в качестве учебника в профшколах и школах фабрично-заводского типа. ГИУ. 1925. Ст. 110, 38 рис. в тексте. Ц. 55 к. т. 5000.

Автор очевидно, інженір практик. Частина його книжки, присвячена техніці сучасного машинного керамічного виробництва, що до змісту не викликає ніяких серйозних заперечень і зауважень. Спочатку він дає опис сировини, що вживається в керамічному виробництві, зазначає місця, де заложено найцінніші поклади глини на Волині, Чернігівщині і т. д. Далі знайомить з принципами класифікації глини та засобами їх аналізувати, підкреслюючи, що на багатьох наших навіть значних заводах немає лабораторій і це дуже гальмує розвиток виробництва, підтримує рутинерство, обплутує його „секретами“. Коротко схарактеризувавши засоби попереднього підготування сировини, автор знайомить з виробництвом простого товару — цегли й дахівки, особливу увагу віддаючи випалюванню в печах різних систем.

В другім розділі мова йде про виробництво фаянсу: виготовлення маси, формування на крузі — ручне й за допомогою шаблонів та машинове, випалювання, паливо й фарби — хемічний склад їх, рецепти, засоби накладання. Тут автор знову вертається до питання про потребу в лабораторіях на заводах. Третій, може, надто вже короткий, розділ трактує про порцеляну. Після цього подано короткі відомості про найнебезпечніші для здоров'я робітників моменти в керамічному виробництві.

Далі йде начерк про стан скляної, фаянсової та порцелянної промисловости в УСРР. Він цікавий сам від себе і безперечно його з користю прочитає учень профшколи, але шкода, що він механічно пришийтий до книжки. Автор не потрудився припасувати й звязати цей написаний зовсім з иншого приводу і для иншої мети начерк із загальним планом книжки і зовсім недоречно передрукуював тут відомості про скляну промисловість взагалі і про кожний завод зокрема. Можна зазначити також недостатнє обґрунтування економічних причин розвитку фабричної керамічної промисловости на Волині.

Закінчено книжку списочком „Літератури з кераміки“. Не можна визнати, що цей список задовольняє цілком. В ньому подано 12 назв. З зазначених книжок найновіша 1902 р. Майже всі вони тепер — бібліографічний паритет, і той, хто захотів би „ближе ознакомотися с керамикой вообще“, може подумати, що пізніш і не виходило нічого вартого уваги. Уся доволі багата й иноді цінна література останніх літ, на жаль, лишлася по-за полем зору автора.

Зрештою з обговореної частини книжки виявляється, що автор — доволі слабкий педагог. Основна хиба його книжки, як підручника, брак системи у викладі, відсутність чіткого плану у розподілі матеріялу. Автор, наприклад, цілком слушно вважав за потрібне подати коротенькі відомості про народню кустарну кераміку (ст. 45—46), але їх він чомусь заховав у розділ про фаянс, хоч у нього є спеціальний розділ „Керамика СССР“. Відомості геологічні цілком несподівано і недоречно уміщено у начерк „Стан скляної, порцелянної та фаянсової промисловости в УСРР“, коли їм місце в розділі про сировину. Цілком незрозуміло також, чому автор відомості про печі різних систем і про різні ґатунки палива розірвав і дані про паливо втиснув в розділ про виробництво фаянсу-порцеляни.

Кераміка не тільки одно з найстарших і найпоширеніших технічних досягнень людства, але на 90% є художнім виробництвом. Це ясно авторові нашої книжки. „Не тільки робітники — пише він — але й майстри „имеют очень слабые сведения по истории развития керамики“, що спонукає Г. Берштейна „в историческом очерке кратко осветить затронутые выше вопросы“ (ст. 5). Проте цей „очерк“, хоч він